

Reflecteren

op binnen- en buitenschoolse
burgerschapservaringen

Het doel van de waaier

Kinderen komen in het dagelijks leven in aanraking met tal van burgerschapservaringen. Deze ervaringen nemen zij allemaal mee de klas in. Door samen met leerlingen te reflecteren op deze ervaringen kunnen binnen- en buitenschoolse ervaringen met elkaar verbonden worden. Dit leidt tot meer betekenis bij kinderen.

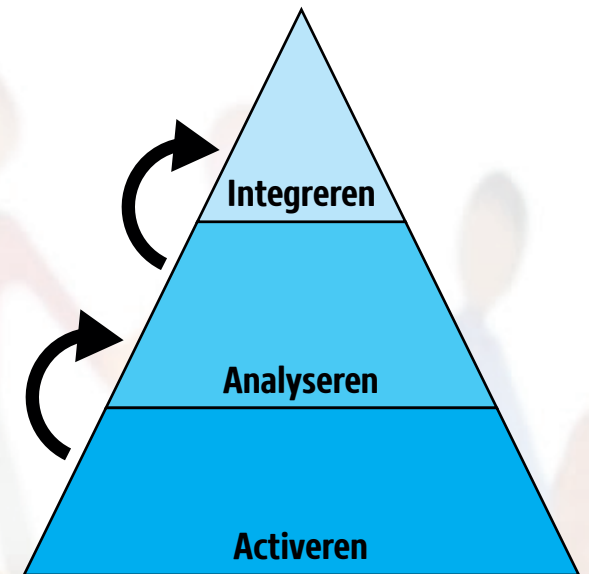
Het reflecteren op burgerschapservaringen gebeurt niet zo maar. Deze waaier kan helpen om dit proces op gang te brengen. Hoe gaat het reflecteren dan in zijn werk?

Het reflectieproces bestaat uit drie stappen die elkaar opvolgen.

1. Activeren van burgerschapservaringen.
2. Analyseren van verschillen en overeenkomsten.
3. Integreren van verschillende ervaringen.

In deze waaier worden de stappen verder uitgelegd, krijgt u tips over werkvormen en ideeën voor thema's.

Meer inspiratie nodig? Kijk op de website van de CED-groep voor een voorbeeld.

Burgerschap

Burgerschap kent 4 sociale taken:

- Democratisch handelen
- Omgaan met verschillen
- Omgaan met conflicten
- Maatschappelijk verantwoord handelen

In deze waaier richten de voorbeelden zich op de bovenste 2 sociale taken. De werkvormen en vragen zijn uiteraard ook te gebruiken bij de andere 2 sociale taken.

COMPONENTEN	Kennis weten, begrijpen, inzicht hebben in	Attitude vinden, willen, bereid zijn	Vaardigheid een inschatting maken van wat je kunt	Reflectie nadenken over onderwerpen
SOCIALE TAKEN	<i>Een jongere met deze kennis...</i>	<i>Een jongere met deze attitude...</i>	<i>Een jongere met deze vaardigheid...</i>	<i>Een jongere met deze reflectie...</i>
Democratisch handelen Het aanvaarden van en bijdragen aan een democratische samenleving	...weet wat democratische principes zijn en wat het handelen volgens die principes inhoudt.	...wil ieders stem horen, dialoog aangaan en een actieve, kritische bijdrage leveren.	...kan het eigen standpunt naar voren brengen en luistert naar de standpunten van anderen.	...denkt na over (on)democratische kwesties en kwesties van (on)macht en (on)gelijke rechten.
Maatschappelijk verantwoord handelen Medeverantwoordelijkheid nemen voor de leefgemeenschappen waartoe men behoort	...kent sociale regels (wettelijke of ongeschreven regels voor het sociaal verkeer).	...wil zich sociaal rechtvaardig opstellen (niemand uitsluiten), is bereid tot zorg en hulp, wil de ander en het milieu niet schaden door eigen gedrag.	...kan zich sociaal rechtvaardig opstellen.	...denkt na over belangentegenstellingen, sociale cohesie, sociale processen (in- en uitsluiting) en eigen bijdrage aan sociale rechtvaardigheid.
Omgaan met conflicten Betreft (lichte) conflictsituaties of belangentegenstellingen waarbij de jongere zelf 'partij' is.	...kent manieren om conflicten op te lossen zoals zoeken naar win-win oplossingen, hulp van anderen inroepen, ongelijk bekennen, escalatie voorkomen.	...wil conflicten onderzoeken, is bereid het standpunt van de ander serieus te nemen en samen naar een acceptabele oplossing te zoeken.	...kan naar de ander luisteren, zich in de ander verplaatsen en win-win oplossingen zoeken.	...denkt na over hoe het conflict heeft kunnen ontstaan, over eigen en andermans rol daarin en over mogelijkheden om conflicten te voorkomen of op te lossen.
Omgaan met verschillen Bij 'verschillen' denken we hier met name aan sociale, culturele, religieuze en uiterlijke verschillen.	...kent verschillen van culturele aard, heeft kennis van gedragsregels in verschillende sociale situaties, weet wanneer er sprake is van vooroordeel en discriminatie.	...wil andermans opvattingen en leefstijl leren kennen, staat positief tegenover verschillen.	...kan zich bewegen in onbekende sociale situaties, zich aanpassen aan andermans wensen of gewoonten.	...denkt na over aard en gevolgen van verschillen tussen mensen, culturele achtergronden van gedrag en processen van in- en uitsluiting.

Achterliggende principes

Democratisch handelen:

- Recht op inspraak: Iedere stem telt!
 - Rekening houden met de minderheid
 - Verschillende vormen van inspraak en samen beslissen
- Opkomen voor belangrijke democratische waarden
 - Rechtvaardigheid
 - Vrijheid
 - Gelijkheid

Omgaan met verschillen:

- Open houding
 - Geïnteresseerd in de ander
- Gelijke behandeling
 - Tegen vooroordelen en discriminatie
- Grenzen bepalen

Democratische waarden

Basiswaarden van de democratie:

- Vrijheid van meningsuiting
- Gelijkwaardigheid
- Begrip voor anderen
- Verdraagzaamheid (tolerantie)
- Autonomie
- Afwijzen van onverdraagzaamheid
- Afwijzen van discriminatie

Zie voor verdere uitleg: *Toezicht op Burgerschap en Integratie - Inspectie van het Onderwijs*

Vragen

Mening/beleving:

- Hoe voelde dat...?
- Wat vind je...?
- Wat denk je...?
- Wat voel je...?

Hypothese:

- Als jij...
- Stel dat...
- Wat zou er gebeuren als...

Actie:

- Wat ga je doen?
- Waar begin je mee?

Informatief:

- Wat.....doe je.....?
- Wie.....doet.....?
- Wanneer.....gebeurt.....?
- Welke.....kinderen.....?
- Waardoor.....gebeurt dat?
- Hoe.....doen anderen dat?

Leerkrachtgedrag

De volgende gedragingen kunnen helpen om leerlingen te laten reflecteren:

- Verschillende perspectieven onderzoeken
- Verschillende tegenstellingen onderzoeken
- Feedback geven
- Modellen
- Proberen genuanceerd te zijn
- Herkenning aan leerlingen bieden
- Kinderen stimuleren om eigen inbreng te geven door
 - ...denktijd te geven aan leerlingen*
 - ...verschillende soorten vragen te stellen*
 - ...gebruik te maken van coöperatieve werkvormen*
- Veilig klimaat creëren bijvoorbeeld door
 - ...afspraken met de groep te maken over hoe we omgaan met elkaar tijdens de activiteit*
 - ...bij moeilijke onderwerpen afspreken hoe we dat buiten en binnen de klas op een acceptabele manier kunnen bespreken*

Vooraf

- Bedenk wat het leerdoel is van de activiteit
- Bedenk welke democratische waarden/achterliggende principes je wilt aanboren
- Bedenk welke contexten leerlingen zouden kunnen aandragen

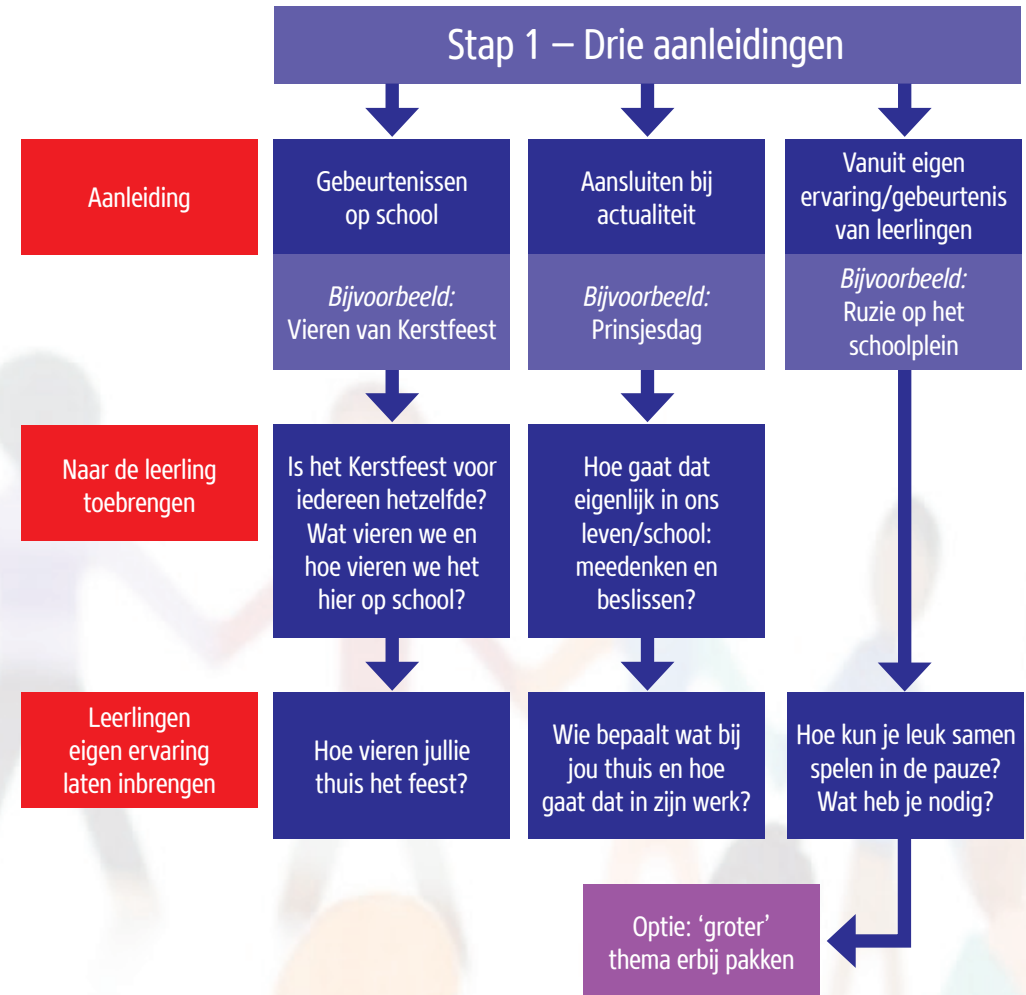
Mogelijke thema's

- Actualiteit
 - Krant
 - Stelling jeugdjournaal
- Onderwerpen uit de geschiedenis zoals oorlog
- Controversiële onderwerpen
- Prinsjesdag
- Verkiezingen
- Feestdagen
- Kleding
- Eten (gewoonten/religie)
- Schoolkeuze voortgezet onderwijs
- Schoolreis/kamp

Stap 1 - Activeren 1: Eigen ervaringen oproepen

- Bedenk een onderwerp/situatie/context die voor kinderen herkenbaar is
- Roep de eigen ervaringen van kinderen op bijvoorbeeld door:
 1. Een startactiviteit
...Bijvoorbeeld als leerkracht zelf een ervaring inbrengen
...Bijvoorbeeld over een boek, filmpje of actualiteit
 2. Kinderen uit te laten wisselen
...Bijvoorbeeld in tweetallen en daarna in grotere groep

Voorbeeld

Stap 1 - Activeren 2: Eigen ervaringen oproepen

- Activeer bij leerlingen een eigen ervaring met het onderwerp in een andere context bijvoorbeeld door:

1. Vragen te stellen zoals:
 - *Hoe is dat bij jou thuis?*
 - *Hoe doen we het hier op school?*
 - *Hoe is dat bij jou op de (vrije tijd)?*
2. Impuls in te brengen om kinderen aan het praten te krijgen over andere contexten.
Bijvoorbeeld door:
 - *Eigen ervaring leerkracht*
 - *Beeldmateriaal*
 - *Onderzoeksresultaten*

Tip:

Zorg dat er voldoende verschillende contexten aan bod zijn gekomen om naar de volgende stap te gaan.

Werkvormen & vragen

Werkvormen

- Coöperatieve werkvorm: Bijv. tweetalgesprek; placemat
- Kringgesprek
- Lijstje maken
- Woordweb
- Meningens-web (*Inventariseren van verschillende meningen van thuis/school/vrije tijd gedurende een aantal dagen*)
- Schema invullen: School – Thuis – Vrije tijd
- Tijdlijn: Vroeger – Nu – Later
- In de klas een enquête afnemen

Vragen

- Hoe is dat bij jou.... (thuis/school/vrije tijd)?
- Wie herkent dit?
- Wat weten we?
- Wat vinden we ervan?

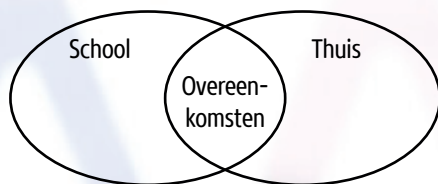

Tip:

Laat leerlingen eerst zelf iets opschrijven en/of geef denktijd

Stap 2 - Analyseren: Benoemen van verschillen en overeenkomsten

- Laat leerlingen benoemen welke verschillen en overeenkomsten er zijn bijvoorbeeld door:
 - Vragen te stellen als:
Stel dat ik een week met jou mee zou lopen, welke verschillen zou ik dan zien?
Mening/beleving: Wat denk je in die situatie?
 - Werkvormen als:
Venn-diagram

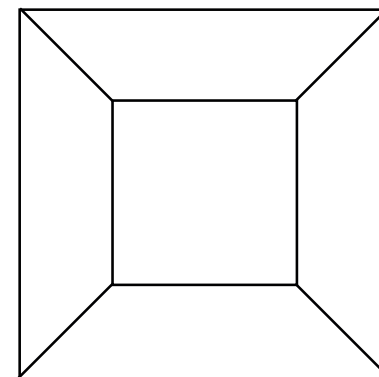
Tip:

Je kunt zowel ingaan op verschillen die een leerling ervaart tussen verschillende contexten of op verschillen tussen leerlingen.

Werkvormen & vragen

Werkvormen

- Coöperatieve werkvormen om verschillen en overeenkomsten te verhelderen zoals:
 - *Binnen-Buiten kring*
 - *Hoeken*
 - *Placemat*
 - *Venn-diagram*
 - *Zitten – Staan*

Vragen

- Wat is anders?
- Wat is hetzelfde?
- Hoe doe je dat ... en hoe doe je dat?
- Stel dat.... (in andere context plaatsen)?

Stap 3 - Integreren: Werk toe naar een conclusie

- Laat kinderen verschillen en overeenkomsten begrijpen en verklaren (bewustwording)
- Zoek verklaringen voor verschillen
 - Bevraag de leerlingen
Is dat echt zo?
Kun je er ook op een andere manier naar kijken?
 - Breng relevante kennis of een ander perspectief in
- Uitdragen van achterliggende democratische principes/waarden ([zie pagina 3](#))
 - Vraag expliciet naar achterliggende principes/waarden
Waarom vind je dat belangrijk?
- Trek een conclusie/samenvatten
 - Terugkijken: Wat leren we hier nou van?

Werkvormen & vragen

Werkvormen

- Schrijfoopdracht: *Hoe zou de wereld er uit zien als...*
- Sta op als... / stap naar binnen als...

Vragen

- Is dat echt zo?
- Kun je er ook op een andere manier naar kijken?
- Waarom zijn er bij ons eigenlijk weinig verschillen?
- Waarom vind je dat belangrijk?
- Wat zou een betere manier zijn om daar mee om te gaan en waarom?
- Stel dat...

Tip:

Laat leerlingen voor het gesprek schriftelijk antwoord geven op een bovenstaande vraag voordat je in gesprek gaat.

Stap 3 - Integreren: Hoe nu verder?

- Hoe pak je het op in de dagelijkse praktijk?
 - In de klas – vervolgaanbod
Wat gaan we hier verder mee doen?
 - Thuis – wat neem je mee?
Bij moeilijke onderwerpen afspreken hoe je dat binnen en buiten de klas op een acceptabele manier kunt bespreken.

 UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

ASKOSCHOLEN
AMSTERDAMSE STICHTING VOOR KATHOLIEK,
PROTESTANTS-CHRISTELIJK EN INTERCONFESSIEEL ONDERWIJS

NRO
NATIONAAL REGIEORGAAN
ONDERWIJSONDERZOEK

 CED
groep
educatieve diensten